

GRENLAND (KALAALIT NUNAAT)

Maja ŽITKOVIĆ

UVOD

Otok Grenland nalazi se u Arktiku. Najveći dio otoka prekriven je ledom, dok je klima snježna. Iako je čitav otok prilično neprikladan za život, ipak su ljudi maksimalno iskoristili i ovaj surovi prostor na Zemlji. Stanovništvo je najviše koncentrirano na jugozapadnoj obali i uglavnom se bavi ribarstvom. Otok pripada Danskoj i u posljednjih nekoliko godina sve se više razvija turizam. Danci grade hotele za turiste koji ovamo dolaze uživati u miru i tišini hladnog Grenlanda. Grenland ima važno meteorološko značenje jer se na tom prostoru stvaraju zračne mase koje utječu na vrijeme u Europi.

Jedinstvene je strateške pozicije jer se nalazi između svjetskih velesila, a led omogućuje dobar zaklon nuklearnim podmornicama. U posljednjih nekoliko desetljeća svijet se usredotočio na polarne regije Zemlje radi političkih, ekonomskih, strateških i znanstvenih interesa. Znanstvena istraživanja vrlo su bitna jer polarne regije utječu na život stanovništva čitave Zemlje. Tako se stvaraju brojni programi, kao što je program UNESCO-a Čovjek i biosfera ili YMER 80. Ledolamac pod nazivom Ymer plovi između sjeveroistočnog Grenlanda i Zemlje Franje Josipa u istraživačke svrhe, ali i da bi se izbjegli problemi granica. Dakle, broj multidiscipliniranih projekata sve je veći.

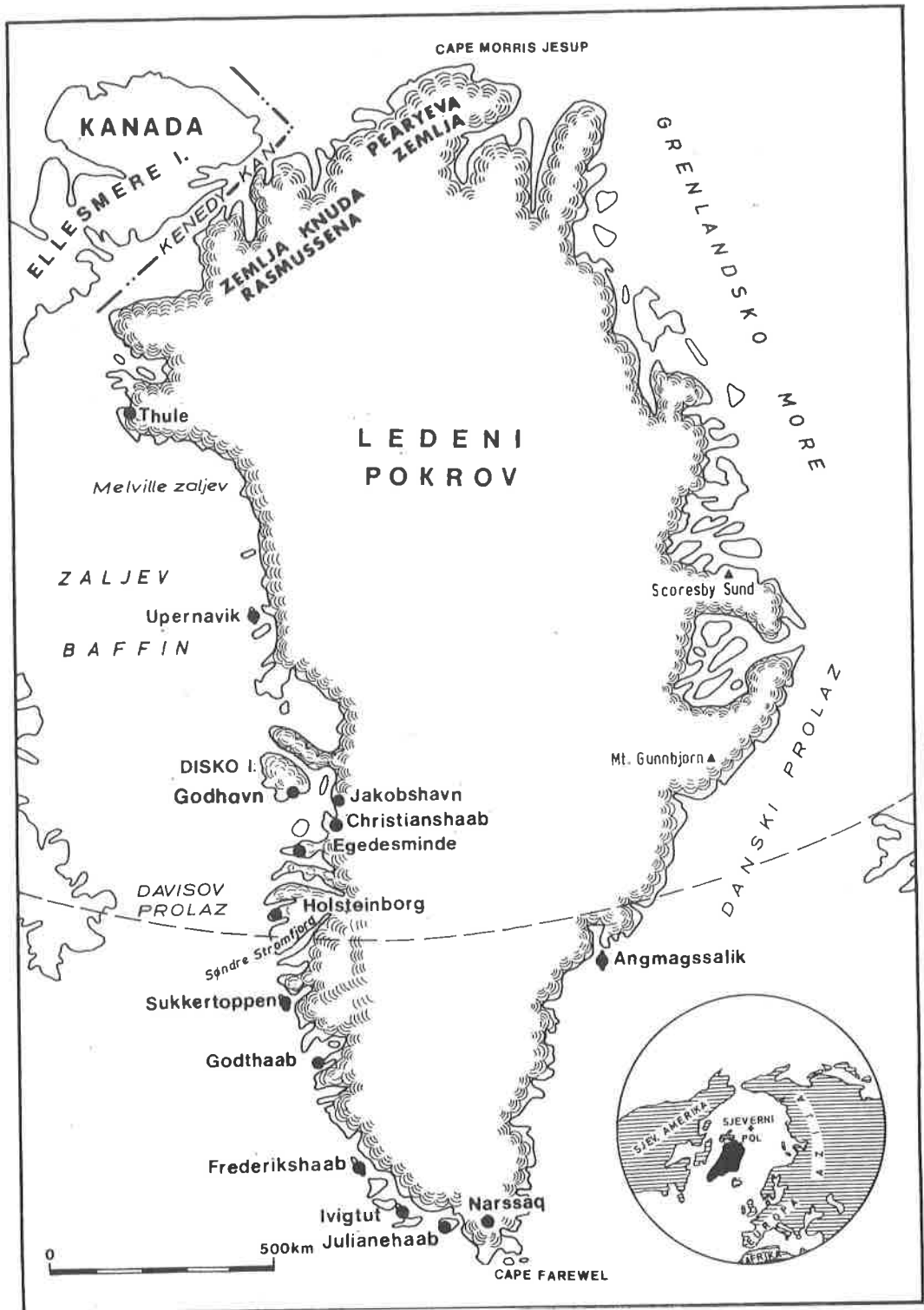
Spomenuli smo strateško značenje Grenlanda. SAD su 1951. godine u okviru NATO-a izgradile u blizini grada Thule na sjeverozapadu veliku vojnu bazu nazvanu »Blue

J.«. Ta baza ima gotovo najpovoljnije klimatske uvjete od svih aerodroma u svijetu jer je približno 90% vremena u godini povoljno za letenje. To nije jedina američka baza na Grenlandu jer su Amerikanci potpisali ugovor s Dancima prema kojemu obrana otoka spada u okvir NATO-a. Dakle, tu su i baze »Blue West 1« na jugu, »Blue West 8« na zapadnoj obali, »Blue West 2« na istočnoj obali itd. Te su baze ovdje i radi meteoroloških motrenja i iskorištavanja kriolita.

POLOŽAJ I GEOLOŠKA OSNOVA

Grenland je najveći otok na Zemlji, površine 2 175 600 km² (Australija ima veću površinu, ali je geografi shvaćaju kao kontinent). Udaljenost od sjevera otoka do juga iznosi 2 670 km, a od zapada do istoka 1 210 km. Kad bi se jedan njegov kraj položio kod Gibraltara, drugi bi bio kod Sofije, a po širini sezao bi od Osla do Tunisa. Grenland se nalazi između 60° N i 83° 39' N, prostirući se od rta Farvel na jugu do rta Morris Jesup u Pearyevoj zemlji na sjeveru. Taj najsjeverniji dio nalazi se na 708 km od sjevernog pola, a granicu rasprostiranja ovog arktičkog otoka odredio je Robert Peary na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Grenland je od američkog kontinenta odijeljen Davisovim prolazom, Baffinovim zaljevom, Smithovim prolazom, zaljevom Kane, kanalom Kennedy, od Islanda Danskim prolazom, a od Svalbarda Grenlandskim morem. Njegov položaj govori da je to dio

Sl. 1. Oblik i smještaj Grenlanda

Sjeverne Amerike, gledano s geološkog aspekta, međutim administrativno Grenland pripada skupini nordijskih zemalja Europe (uz Norvešku, Švedsku, Finsku, Dansku, Island, Svalbard i otočje Föroyar). Dakle, Grenland je sastavni dio Danske Kraljevine; međutim, on je 50 puta veći od matične zemlje, dok Danska ima 90 puta više stanovnika. Danski prolaz nema veće važnosti za plovidbu jer je plovnik samo uski obalni pojas zbog utjecaja hladne Grenlandske struje uz istočnu obalu, te Irmingerove struje uz zapadnu obalu. Fizički gledano, otok možemo podijeliti u dvije regije:

1. grenlandski ledeni pokrov
2. obala slobodna od leda

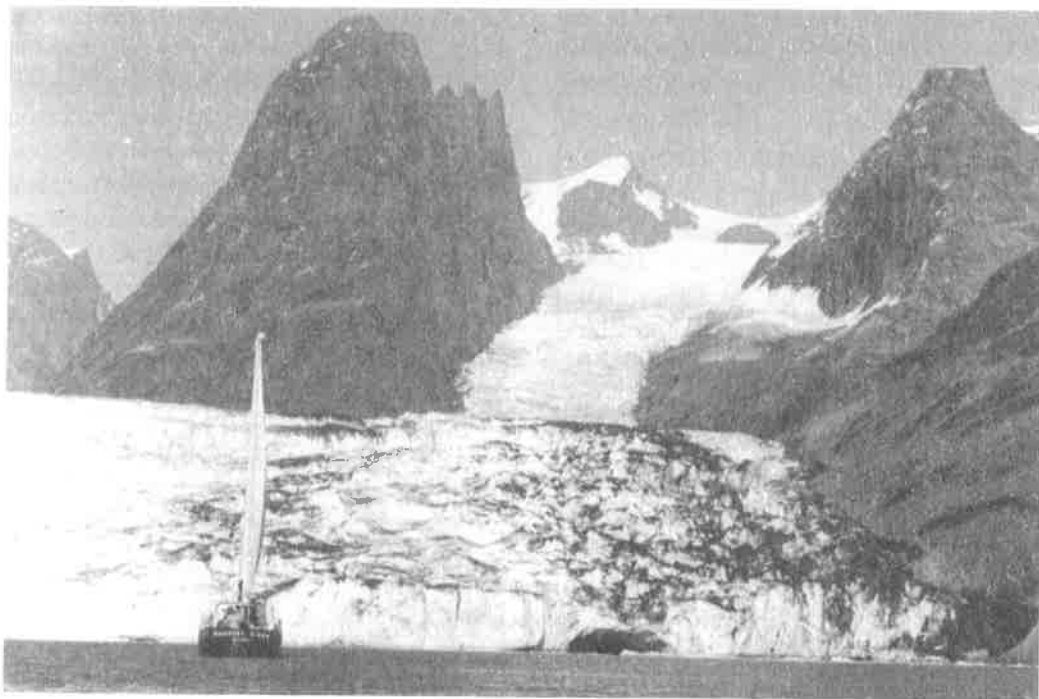
Grenlandski ledeni pokrov najvećim dijelom potječe iz pleistocena i čini oko 85% cijelog otoka (1 802 300 km²). To je 6,68% udjela slatke vode. Središnji dio ispupčen je kao štit i to je posljedica toga što je tu glavno područje

nakupljanja leda, a ne konfiguracije zemljišta. Ledeni pokrov se ledenim jezicima spušta do mora, tako da se tu javljaju morene obrasle vegetacijom. Od ledenjaka odvajaju se ledeni bregovi koji se kreću do oko 30 metara na dan. Kretanje leda u ledenom pokrovu je mnogo sporije - 0,07 do 0,08 metara na dan.

Sl. 1. Grenlandski ledeni pokrov

Najveća debljina ledenog pokrova je u istočnom dijelu (Gunnbjørns Fjaeld, 3 699 m), te u unutrašnjosti (3 411 m). Ledeni pokrov nastajao je u dugom periodu stvaranjem

Sl. 3. Ledenjak u zaljevu Disko na zapadnoj obali Grenlanda (u prednjem planu desno ledenjačka "pečina")
Snimio: S. Trajbar

poligonalna tla, soliflukcija i oblici kao što je pingo.

Vegetacija je oskudna. Tla tundre ljeti se zagrijavaju, dan je dulji i to uvjetuje stvaranje vegetacije. U jesen tako nalazimo različite bobice i sjemenke. Grenland nema šumskog pokrova, ali u jugozapadnom dijelu postoji nisko drveće, i to uglavnom patuljaste breze, johe i vrbe. Također rastu neke vrste trava, zeljastih biljaka, mahovina, lišajeva i močvarnog raslinja. U jugozapadnom dijelu uzgaja se krumpir, povrće i pšenica.

Od životinja ovdje obitavaju moškatno govedo, polarni vuk, zerdav (hermelin), sob, polarni zec, polarna lisica i na istočnim obalama polarni (bijeli) medvjed. Tuljani su morski sisavci koji ovdje žive uz kitove. Grenlandski kit gotovo je istrijebljen. Od riba ima mnoštvo bakalara, lososa, oslića, američke jegulje. Morževi su kao i kitovi ugroženi jer se njihova koža iskorištava za odjeću, gradnju čamaca, skloništa, a meso za hranu. Također je značajan lov na njihove vrlo skupocjene kljove. Koptanjem leda prenose se minerali u fjordove i služe za prehranu planktonima. Njima se hrane velike ploče (iverci) koje se skrivaju ispod ledenjaka, a iverak je hrana kitovima (narvalima). Ljeti iz umjerenih krajeva dolaze ptice plivačice. Endemične vrste ptica jesu: polarna sova, polarni sokol, orao, snježnica, gavran i polarni vrabac.

Kako preživljavaju životinje na ovako hladnim predjelima? Postoji niz prilagodbi na temperature niže od 0°C, kao što su: gusta dlaka, perje, krzno, debeli sloj potkožnog masnog tkiva (kod tuljana). Tako izolirani od hladnoće ne gube mnogo tjelesne topline, a održava se tjelesna temperatura. Zimski san polarne životinje uglavnom ne spavaju jer zima predugo traje i prehladna je. Životinje žive i u podzemlju jer je snijeg dobar izolator, a kad bi okopnio, njihovo bi se krzno natopilo vodom i one bi uginule.

Godine 1974. na sjeveroistočnom dijelu otoka osnovan je nacionalni park na površini od oko 777 000 km².

Kako se vidi, na Grenlandu nema mnogo životinjskih vrsta, ali sve su one temeljni izvor prehrane stanovništva.

POVIJESNI PREGLED

Grenland je danas posjed Danske i njihova se vlast proširila na cijeli otok 1921. godine. Pošto su Nijemci u ožujku 1941. g. sjeverni Atlantik proglasili ratnom zonom, a Danska je bila preslaba za obranu svoga posjeda potpisala je 9. 4. 1941. g. ugovor sa SAD o obrani Grenlanda. Taj je ugovor poslije rata opozvan, da bi opet stupio na snagu 27. 4. 1951. i danas Grenland brane snage NATO-a.

Glavni grad Grenlanda Nuuk (Godthaab) osnovan je još u 18. stoljeću (1728. g.) kad su Danci pokrštavali tadašnje stanovništvo otoka. No, o tome nešto kasnije.

Prvi naseljenici Grenlanda bili su Eskimi koji su na ovim prostorima obitavali prije oko 3 000 godina. Smatra se da je u 4. stoljeću pr. n. e. prvi prema Arktiku putovao Grk Pitheas koji je posljednje mjesto gdje je došao nazvao Ultima Thule. Kasnije, 877. g. Normani dolaze do obala Grenlanda, ali se ne iskrcavaju. To su bili Vikinzi pod vodstvom Gunnbjørna Ulfssona.

Naziv Grenlandu dao je Viking Eric Crveni (Eric Röde) 982. g. Zašto baš naziv »Zelena zemlja«? Vrlo jednostavno. Eric je došao do jugozapadnih obala otoka gdje je naišao na pašnjake, plodne doline i zakrčljale šume, pa otuda i naziv Grenlandu. Ovaj je Norvežanin zbog ubojstva bio protjeran iz Reykjavika, ali se nije vratio u Norvešku, već je krenuo prema zapadu, odakle su dolijetale ptice. Bio je osuđen na tri godine progonstva, a došavši na Grenland

osnovao je s ostalim članovima posade dva naselja. Prvo naselje bilo je blizu današnjeg Julianehaaba (Qaqortoq). To je bilo naselje istočnih doseljenika ili Oesterbygd, a kasnije je osnovano naselje zapadnih doseljenika (Vesterbygd) na prostoru današnjeg Godthaaba. Eric se nakon tri godine vratio na Island da povede stanovništvo na Grenland. Nekoliko stotina godina Grenland je bio slobodan.

Vikinzi su se bavili uzgojem žitarica, stočarenjem (ovčastvom i govedarstvom), a to je bilo doba malog klimatskog optimuma (400 - 1200 g) kad je srednja temperatura bila 2° - 4°C viša negoli danas. Godine 1261. Grenland je bio kolonija Norveške. Norveška je ušla u uniju s Danskom i Švedskom 1397. g. tako da je Grenland postao i dio Danske. Međutim, sredinom 14. stoljeća došlo je do velike promjene klime i oštroga zahlađenja i norveški su brodovi sve rjeđe dolazili do obala Grenlanda, iako su bili neophodni za opstanak Grenlandana jer je o Norveškoj ovisila doprema soli, željeza za alat i drugih potrepština (posljednji podatak o povratku broda s Grenlanda potječe iz 1410. g.). Normanske su kolonije izumrle, a čini se da su na to utjecali i ratovi koji su se vodili s Eskimima. Na Grenlandu ostaju Eskimi nakon ovog malog ledenog doba koje je trajalo sve do sredine 19. st., ali i normansko stanovništvo koje se asimiliralo.

John Davis zaslužan je za ponovno otkrivanje Grenlanda 1584. g. Godine 1721. dolazi do masovnog pokrštavanja Grenlandana. Tada Danci šalju na te prostore misonara Hansa Egedea. U prvih 30 godina izgrađeno je 12 naselja. Ubrzo se raspala i unija Danske, Švedske i Norveške (1814. g.) i Grenland je ostao samo danski posjed. Godine 1883. dolazi Danac Gustav Holm koji poslije 11 godina kod Angmagssalika uspostavlja trgovačke veze s Eskimima koji su tamo živjeli. U 20. stoljeću, 1931. i 1932. g. Norveška je pokušala zaposjesti

dio Grenlanda, točnije, njegove istočne dijelove, ali je Grenland ostao danski na temelju odluke Međunarodnog suda u Haagu iz 1935. g.

NAJVAŽNIJE EKSPEDICIJE NA GRENLAND

Istraživanja Grenlanda počinju njegovim ponovnim otkrićem 1584. g., premda su ekspedicije dolazile i ranije, ali su u 18. stoljeću one bile nešto veće. Tada su se temeljile na geografskim, geološkim, biološkim i etnografskim istraživanjima. Do 1906. g. te su prostore posjećivali znanstvenici kao što su M. Frobisher, J. Davis, H. Hudson, W. Baffin, R. Peary, V. A. Graah, L. Mylius-Erichsen, J. P. Koch na obalama otoka, a u unutrašnjost su odlazili A. E. Nordenskjöld i A. Wegener.

Godine 1610.-1611. na Grenland je došla ekspedicija Hudsona. Bilo je mnogo pokušaja da se prijeđe ledeni pokrov, kao na primjer pokušaj Danaca majora Oceana i kapetana Landorfa, a u unutrašnjost je bezuspješno pokušao ući i danski major Pars 1725. Godine 1751. danski trgovac Lars Dalager također ne uspijeva prodrijeti u zaleđeni prostor otoka. Vidjet ćemo da su ti pokušaji bili preuranjeni jer tek stotinjak godina kasnije jedna ekspedicija prelazi otok s istoka na zapad. No, prije toga Scoresby kartira istočnu obalu od 64°-75° N 1822. g. Od 1853. do 1868. g. Rink putuje po južnom Grenlandu, a od 1881. do 1883. g. ekspedicija Greely-Lockwood putuje po sjevernom dijelu.

Napokon dolazi i do znamenite ekspedicije Nansena i Sverdrupa koji su 1888. g. prešli Grenland krenuvši od istoka i došavši do Nuuka (na 64°N), što predstavlja udaljenost od 570 km.

Sjeverno rasprostriranje Grenlanda ograničilo je Pearyevih šest ekspedicija od 1891. do 1909. Godine 1910. osnovano je naselje Thule na 77°

a za to je zaslužan Knud Rasmussen, rođeni Grenlandanin čija je majka bila polueskimka. On je uspostavio trgovačke veze (puške, drvo, noževe, lonce itd. za kožu). Eskime je na tom području otkrio još ranije, 1818. g. Sir James Ross. Tri godine nakon Pearya na sjever Grenlanda odlazi Rasmussen, a 1928. g. preko sjevernog Grenlanda prelazi i Nobile sa svojom ekspedicijom sa Svalbarda na sjeverni pol.

Važne su još ekspedicije 1930.-1931. g. Watkinsa, a na južnom Grenlandu u organizaciji Britanske Arktičke Zračne Rute, 1933.-1934. g. preko grenlandskog ledenog pokrova prelazi Lindsay. Godinu dana kasnije sveučilište u Oxfordu šalje E. Shackletona u ekspediciju na sjeverozapad Grenlanda, a 1948.-1957. g. otok istražuje francuski znanstvenik Paul Emil Victor. Njegova ekspedicija iskrcala se na sjeveru Jakobshavn (Port Victor) i izgradila 11 km dugu cestu prema unutrašnjosti.

Istraživanja tih prostora zahtijevaju dobru opremljenost, adekvatnu hranu i prijevozna sredstva. Ekspedicije do 19. stoljeća najviše su upotrebljavali sok od limuna, međutim, na Parryevom putovanju od 1819.-1820. g. velike količine soka su se smrznule, pa su počeli miješati rum u sok da se snizi ledište. Od 1860. g. upotrebljava se sok od lipe i uglavnom konzervirano meso, povrće, a ponekad bi lovili ribu i morske sisavce.

STANOVNIŠTVO

Na Grenlandu žive Eskimi, zatim Grenlandani, koji su miješano stanovništvo Eskima i europskih doseljenika, te Danci. Danci su svojim programima modernizacije potisnuli stari način života domorodaca, te je njihova kultura zapostavljena. Oni prihvaćaju novi način života još od ranih godina 20. stoljeća. Umjesto lova počinju se baviti ribarstvom, kajak

i umjak zamjenjuje motorni čamac, a pseću zapregu zamjenjuju motorne saonice (iako se ona još uvijek koristi). Motorne je saonice prvi put upotrijebio Alfred Wegener 1930.-1931. g. u središnjem Grenlandu došavši sa zapada i na tom je putu i umro. Kuće se počinju graditi od drveta, a ne više od kamenih blokova i zemlje, a umjesto kožne odjeće nosi se europska odjeća, obično jakih boja. Za prehranu se prije najviše ubijao tuljan, koji se i danas jede, ali uz ribe, ovčetinu, krumpir, povrće i konzerviranu hranu. Naposljedku, kršćanstvo dolazi namjesto eskimskih vjerovanja (najveći dio stanovništva pripada protestantskoj Lutheranskoj crkvi koja je službena u Danskoj).

Podatak iz 1994. g. (srpanj) govori da na Grenlandu živi 57 040 stanovnika, i to 86% Grenlandana i 14% Danaca. Danci su došli raditi u komunikacijama, školstvu, vladi i trgovini. Godine 1850. bilo je 9 000 stanovnika, 1950. g. 24 000, a samo za 30 godina taj je broj porastao na 51 000. Godišnji porast broja stanovnika iznosi 2%-3%, a nepismenih stanovnika starijih od 15 godina ima 10%-20%. Na km² dolazi manje od jednog stanovnika. Treba napomenuti da na svakog stanovnika dolazi oko 40 km² površine. Približno 90% populacije živi na jugozapadnoj obali, gdje je i najtoplije. Tamo je najveća koncentracija gradova, a najveći su: Godthaab (Nuuk - 12 935 stanovnika), Holsteinborg (Sisimiut), Jakobshavn, Egedesminde, Julianehaab (Qaqortoq, što u prijevodu znači bijeli) i Sukkertoppen. Oko 3/4 stanovništva živi u gradovima. U postocima to je 77% stanovnika koji žive u gradovima, a 23% u agrarnim naseljima (podatak iz 1993. g.).

Stanovništvo Grenlanda može se podijeliti u tri skupine:

1. polarni Eskimi - žive oko mjesta Thule, pa sve na sjever oko 100 km do 82°N

2. zapadni Grenlandani - kulturno su najviše napredovali, te su najviše europeizirani

3. istočni Grenlandani - pravi Eskimi.

Što zapravo znači riječ Eskim? Na jeziku Kri Indijanaca *esquimantjik* znači »jedač sirovog mesa«. Sirovo meso bilo je hrana jer ljudi nisu imali dovoljno drva ili drugog goriva za vatru. Omiljena hrana im je također jetra, koža bijelog grenlandskog kita i tuljani, a pili su juhu od vruće vode i tuljanove krvi. Love se i polarni medvjedi, moškatno govedo, ptice, ribe. Životinjska mast najveći je davalac kalorija, a riba i divljač bjelančevina. Udio dnevne ponude hrane u odnosu prema potražnji veći je od 120% u kcal po stanovniku, što je identično s ponudom hrane u Kanadi, SAD ili Europi.

Grenlandski Eskimi nazivaju se Inuiti, što u prijevodu znači »ljudi«. Inuiti su mongoloidi, žive u rodbinskim, a ne u plemenskim skupinama, govore dijalektima eskimskog jezika koji spada u skupinu eskimsko-aleutskih jezika. Koriste se vrlo duge riječi koje označavaju čitave rečenice. Na primjer riječ *savigiksinariartoukausuaromaryotittogog* znači: »On kaže da ćeš doskora i ti isto tako doći i kupiti lijepi nož«. Inače, službeni jezici na Grenlandu su grenlandski i danski. Kuće grade od kamena, zemlje i od ledenih blokova (iglu), dok se ljeti grade šatori od kože. Ulaz u iglu je 1 m nizak, oko 14 m dug, radi očuvanja topline. Unutar takve nastambe krzna zamjenjuju namještaj. Njihove su obitelji mnogobrojne (otac, majka, neudana djeca, oženjeni sinovi s obiteljima).

Inuiti vjeruju u prekogrobni život i podzemni svijet (*adlivum*) i tu veliku ulogu igraju šaman, vrač i svećenik. Vjeruju da umirući donose nesreću u kuću, pa ih ubijaju tako da ih vežu užetom i pričvrste kamen kao uteg, te bace u more. Prilično su neratoborni i ne tuku svoju djecu, a neki od obreda su »pjevačke borbe« u kojima se jedni drugima

podruguju, te »dvoboji pozdrava« u kojima se međusobno pljuskaju. Izvrсни su crtači i rezbari u drvu i kosti.

Najveće inuitsko naselje je na sjeverozapadu otoka, Thule gdje se nalazi i veliki Inglefield Fjord (*Kangerlussuaq*) koji ulazi 80 km u unutrašnjost. On se dalje širi u skoro okrugli bazen s okolnim granitnim stijenama. Najsjeverniji život čini nekoliko manjih naselja koja broje do 430 Inuita, a najsjeverniji grad na Grenlandu je Sioropaluk. Qeqertat (u prijevodu otoci) najmanje je selo koje je 1984. g. imalo 120 stanova, 11 kuća, trgovinu i školu - crkvu.

Danas većina Inuita ima manje od srednjoškolske naobrazbe. Djeca moraju pohađati školu od 7. do 14. godine i na Grenlandu ima više od 120 osnovnih škola. U glavnom gradu Godthaabu postoji jedna srednja škola (pedagoška). Djeca se radi edukacije šalju u Dansku, ali većinom da bi završila neki zanat, a ne visoku školu.

Većina Inuita radi u gradovima, i to u ribarstvu, osim na sjeveru otoka, gdje je najznačajniji lov na tuljane. Dohodak po stanovniku iznosi 5 720 USD. Međutim, modernizacijom je nastupio nov način života, a koja on prava daje Grenlandanima da sudjeluju u određivanju svoje budućnosti? Danci su 1953. g. proveli program modernizacije kojim je došlo do gradnje kuća, gradova, blokova stanova, bolnica, da bi 1966. g. počeo desetogodišnji program vrijedan 600 milijuna USD, za širenje ribarske industrije, školskog sistema i izgradnje prve banke. Kuće živih boja s bijelim prozorima sagrađene su na drvenim stupićima iznad uvijek vlažnog tresetnog tla koje je odmrznuto samo ljeti, i to do najviše 1 m dubine, gdje počinje i do 500 m debeo permafrost. Sve se promijenilo, došlo je do potpune preorijentacije u životu Grenlandana. Slijedi psihička kriza i sve je više

alkoholičara, a najviše smrtnosti uzrokuje samoubojstvo (podatak iz 1992. g.).

Mladi i obrazovani ljudi izborili su se za lokalnu samoupravu svoje zemlje 70-tih godina. Međutim, potpuna neovisnost neće vjerojatno doći jer Grenland proizvodi samo 10% svojih potreba, a ostalo dolazi iz Danske. Godine 1982. održana je Konferencija (The Inuit Circumpolar Conference - ICC) o pitanjima okoliša i kulture na tlu Grenlanda. To je bio američko-kanadsko-grenlandsko-eskimski forum.

GOSPODARSTVO

Najvažnija industrijska grana na Grenlandu je ribarstvo. Zašto baš ribarstvo? Odgovor je u prirodno-geografskim uvjetima koji vladaju na tom prostoru. Naime, Danci su 1900. g. preorijentali Grenlandane od lovaca na ribare jer su u toj grani našli najveći profit. Godine 1950. ulov riba bio je 22 000 tona, a do 1993. g. porastao je na 548 000 tona. Mnoštvo riba u morima oko Grenlanda posljedica je zatopljenja do kojeg je došlo 1920. g. Do tada je na jugozapadnim obalama bilo najviše tuljana, ali tom promjenom klime oni počinju migrirati na sjever gdje ih Inuiti još uvijek love. Na njihovo mjesto dolaze ribe kao što su bakalari, brancini, lososi, oslići, iverci. Ulov bakalara bio je 1916. g. 125 t, 1925. g. 1 000 t, a 1951. g. 20 000 t. Znači da se u samo 25 godina ulov bakalara udvadeseterostručio! Riba se lovi cijele godine, a ribarstvo zapošljava više od 1/3 stanovnika toga arktičkog otoka. Sve ribe iz tih mora u Europi su vrlo skupocjene, jer npr. bakalari nalazimo samo u sjevernim morima. Danci su uzrok preokretu u životu Grenlandana i time se od autarkične ekonomije stvorila ekonomija povezana sa svjetskim tržištem. Ljudi su postali ovisni o ribarstvu, a došlo je i do nekih transformacija u prostoru.

Kao prvo, počinju se graditi ribarske luke kao što su Kangerluarsoruseq (Faeringehavn), Paamiut (Frederikshaab), Nuuk, Sisimiut, Julianehaab, Maarmorilik, Nort Star Bay. Podižu se i tvornice za preradu ribe, kao što je ona u Narssaqu. Došlo je do niza socijalnih i kulturnih promjena. Tehnika ribolova je osuvremenjena, prehrana stanovništva počinje se temeljiti na ribljem mesu, mijenjaju se tipovi naselja. Naime, naselja postaju stalna, a stanovništvo sesilno. Stanovništvo zapravo postaje ovisno o ribarstvu. Osim ribarstva razvilo se i ovčarstvo. Središte ovčarstva je Julianehaab koji sadrži 27 000 od ukupno 30 000 ovaca na Grenlandu. Ovce se drže najviše na ovom prostoru jer je to pašnjačka zona, izolirani su posjedi i raštrkani. Ovdje su najpovoljniji klimatski, edafski i vegetacijski uvjeti za njihov uzgoj, a tu su se nalazile i kolonije Vikinga od 10. do 15. stoljeća.

Na Grenlandu postoje i nalazišta nekih ruda. Osim kriolita, koji se koristi kao sirovina u proizvodnji aluminijske, još su važna nalazišta cinka, olova, urana, ugljena i grafita. Međutim, većina je zaliha iscrpljena. U Ivigtutu (na jugozapadu) 1856. g. otvoren je prvi rudnik kriolita koji je 1951. g. omogućio izvoz te sirovine u količini od 12 000 tona u Dansku i SAD. Danas su te zalihe već iscrpljene, kao i zalihe olova i cinka, što je uvjetovalo zatvaranje rudnika Black Angel 1989. g. i potpunu ovisnost stanovništva o ribarstvu.

Ugljen se od 1775. g. crpi iz Qutdligssata na otoku Disko, a galenit i sfalerit od 1984. g. u istočnom dijelu Grenlanda u Mesters Vigu. Zatvaranje rudnika dovodi do povećanja nezaposlenosti.

Glavni trgovački partneri Grenlanda su Danska, Francuska, Finska i Velika Britanija. Grenland je bio 1974. g. ušao u EZ (danas EU) kad je u tu integraciju stupila i Danska. Međutim, 1982. g. su izglasali da žele izaći iz

EZ-a, jer su zahtijevali više kontrole nad ekonomijom. Zahtjev im je odobren 1985. g.

Možemo još spomenuti brodogradnju. Najveće grenlandsko brodogradilište je u Holsteinborgu. Kao što se vidi, najvažnija grana industrije je ribarstvo, a uzroci su potpuno razumljivi.

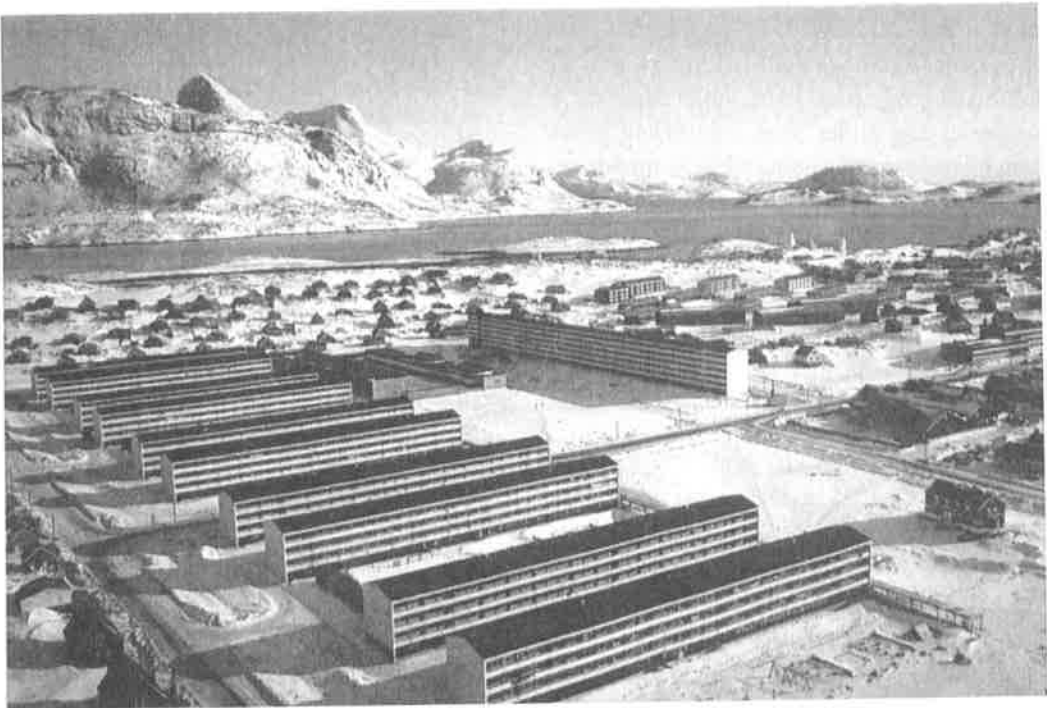
VLADA

Grenland pripada Danskoj, međutim, on ima lokalnu samoupravu. To podrazumijeva da se sam brine za unutrašnje poslove, a Danska za vanjske poslove i financije. U obrani Danskoj pomaže SAD, odnosno obranu vodi NATO od 27. 4. 1951. g. Porezni zakoni, zakoni o školskom sistemu, zdravstvu i nekim drugim javnim službama potječu iz danskog ustava.

Autonomija i prva socijalistička vlada osnovana je 1. 5. 1979. g., a 5. 6. 1953. g. Grenland je postao integralni dio Danske s biranim Zemaljskim vijećem (Landsraad) i danskim guvernerom. Grenland ima svoj parlament (Landstring) koji se sastoji od 23 do 27 članova koje bira stanovništvo i Izvršno vijeće (Landstyre). Ono se sastoji od 3 do 5 članova koje bira parlament. U danskom Folketingu (parlamentu) Grenland zastupaju dva poslanika. To je uvedeno 1960. g.

PROMET

Prometna važnost Grenlanda u posljednjih četrdesetak godina postaje sve veća. To se odnosi na zračni promet koji je na tim područjima moguć jer avioni lete na 5 000 - 6 000 metara gdje je zrak suh i bez oblaka, tako da ih ne ometaju polarne oluje. Od 11 aerodroma na

Sl. 5. Nuuk (Godthaab) - glavni grad Grenlanda

Grenlandu, 8 ih se upotrebljava. Godine 1954. uspostavljena je stalna linija skandinavske kompanije SAS od Kobenhavna do Los Angelesa preko Grenlanda. Godinu dana kasnije kanadsko društvo uspostavlja liniju Vancouver - Amsterdam također preko Grenlanda. Prva trgovačka veza uspostavljena je 1981. g. od zaljeva Frobisher do Nuuka. Općenito se može reći da je na Grenlandu izgrađeno malo cesta i da se najveći dio prometa odvija helikopterima (npr. u Qaqortoqu), psećim zapregama i motornim saonicama. Za morsku plovidbu upotrebljava se kajak i umjak (ženska lada), te druge brodice. Brodske veze postoje između Grenlanda i Danske, te otočja Föroyar. Budući da duž istočne obale Grenlanda teče hladna morska struja, obala je nepristupačna za brodove, osim nekoliko tjedana u godini.

Opet se vraćamo na avionski promet jer je on bitan. Grenland je na vrlo povoljnom položaju između Američkog kontinenta, Europe i Ezije. Ako pogledamo njegov položaj na globusu ili geografskoj karti, vidjet ćemo da je put preko tog otoka (kao i sjevernog pola) mnogo kraći između spomenutih kontinenata. Preko Grenlanda vodi najkraći put između Bostona, New Yorka, Washingtona, Chicaga, Detroita i nekih industrijskih centara na Uralu i kod Moskve.

ZAKLJUČAK

Grenland je specifična zemlja vrlo velike površine u klimatski nepovoljnom dijelu naše planete. Najveći dio otoka prekriva ledeni pokrov koji je uzrokom nenaseljenosti tog dijela otoka. Jugozapadni dio ima najpovoljnije uvjete za život, pa su ljudi na najbolji mogući način iskoristili zelene pašnjake da počnu život na tim prostorima. U svim predjelima čovjek svojim dolaskom nastoji iskoristiti određeno područje

i pridobiti što veću zaradu. Želja za avanturizmom otkrila je taj ledeni pokrov i uvjetovala naseljavanje, a onda je došlo i traženje prirodnih bogatstava koja postoje na Grenlandu. Riba danas pokreće život Grenlandana, a veze s ostalim dijelovima Europe omogućile su da Grenland prodre na svjetsko tržište. Pritom je Danska odigrala vodeću ulogu svojim programima modernizacije koji su potpuno promijenili način života, a Grenlandani su ih prihvatili. Danas oni ne mogu zamisliti život bez nekih modernih strojeva koji im pomažu na radnim mjestima. Zašto ne prihvatiti nešto što je brže, djelotvornije i bolje? Stari način života pada u zaborav, osim u nekim dijelovima Grenlanda surovije klime od ove na jugozapadnoj obali. Grenland daje samo 10% svojih potreba. Bez Danaca to više ne bi bilo moderno društvo.

LITERATURA

1. CROFT, A., *Epics of the 20th century, Polar exploration, London, 1939.*
2. HERAK, M., *Geologija, Zagreb, 1990.*
3. KURTEK, P., *Na Arktiku, Širom svijeta 3, Zagreb, 1962.*
4. LARRAMENDI, R.H.DE, 1995: *Perilous Journey - Three Years Across the Arctic, National Geographic, vol. 187, No. 1*
5. MATTHEWS, S. W., 1987: *Ice on the World, National Geographic, vol. 171, No. 1*
6. NANSEN, F., *Preko Gronlanda, Ljubljana, 1955.*
7. RIDANOVIĆ, J., *Hidrogeografija, Zagreb, 1993.*
8. SILIS, I., 1984: *Narwahl Hunters of Grenland, National Geographic, vol. 165, No. 4*
9. ŠEGOTA, T., *Klimatologija za geografe, Zagreb, 1988.*
10. VESILIND, P.J., 1983: *Peoples of the Arctic, National Geographic, vol. 163, No. 2*
11. WILLIS, T. *Discovery and Exploration, The Frozen World, London, 1971.*
12. *Yearbook of Nordic Statistics 1995, Nordic Statistical Secretariat*